

УДК 336.22:343.37

Захарова А. С.
Хімченко А. М.

Донецький національний університет

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК НАПРЯМ ДЕТИНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

Досліджено фактори, які впливають на процес тінізації економіки, а також напрямки підвищення рівня легалізації тіншової економіки. Вплив механізмів оподаткування на зростання тіншової економіки. Виявлено способи здійснення податкового контролю.

Ключові слова: тінізація економіки, податкове регулювання, податкове навантаження, податкові надходження, легалізації тіншової економіки.

Актуальність теми. Всі роки існування України як незалежної держави спостерігалось зростаюче занепокоєння серед економістів та політиків з приводу існування тіншової економіки. Ніхто не буде заперечувати, що в Україні сьогодні є значна кількість виробленої продукції та наданих послуг, не відображених у статистичних органах і відповідно не оподаткованих державою, широко використовується практика заниження фактичного обороту та господарських операцій суб'єктів підприємницької діяльності. Все це внесло значний внесок у зростання тіншової економіки України. Сьогодні тіншова економіка є серйозною проблемою для подальшого розвитку України.

В умовах кризи, спаду економіки, а відповідно, зростання тіншової економіки, посилюється регулююча роль держави. Багаторічний досвід країн з розвинутою ринковою економікою підтверджує, що податкове регулювання є потужним фактором детинізації економіки, сприяє формуванню суспільно необхідних пропорцій розвитку, створенню ефективної структури економіки, перетіканню капіталу у сфери, які особливо важливі для сталого соціального та економічного розвитку. В Україні податкове регулювання використовується значно меншою мірою та не виконує тієї ролі, що властива йому в країнах з розвинутою ринковою економікою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тіншову економіку досліджували у своїх працях такі відомі вітчизняні вчені, як: Антипов В., Базилевич В., Базиліук А., Варналій З., Дедекаєв В., Коваленко С., Комісарчук Ю., Мазур І., Мандибуря В., Попович В., Предборський В. та ін.

Питання оподаткування та податкового регулювання економіки, активно розглядалися у вітчизняній та закордонній науці. У працях класиків теорії оподаткування Вагнера А., Кейнса Дж., Міля Дж., Петті В., Рікардо Д., Самуельсона П., Сміта А., Тургенєва Н. та інших, досліджено теоретичний аналіз процесів, що відбуваються в суспільстві під впливом податкової системи, обґрунтовано різні типи податкових систем і принципів їх побудови. Серед вітчизняних дослідників податкового регулювання економічних процесів слід назвати: Василика О., Вишневецького В., Гейця В., Іванова Ю., Крисоватого А., Крупку М., Кучерявенка М., Луніну І., Лютого І., Мельника В., Мельника П., Опаріна В., Прокопенко І., Соколовську А., Федосова В., Шаблисту Л., Швабія К., Юрія С. та багатьох інших. Незважаючи на те, що проблема податкового регулювання активно обговорюється вітчизняною науковою спільнотою, практично впродовж усіх років незалежності, окремі її аспекти до кінця не з'ясовані.

Мета дослідження – дослідження механізму протидії тіншовій економіці на основі податкового регулювання.

Викладення основного матеріалу. На сьогодні основні акценти економічної політики зосереджені на подоланні тих глибоких деформацій, що сформувалися за роки незалежності. Однією з ключових є проблема глибокої тінізації економічної діяльності. (Рис. 1) Додаткові умови для розвитку тіншової економіки створюють галузева та регіональна структура економіки, її надмірна монополізація. Позначаються і відчутні помилки у здійсненні реформ, зокрема тих, що стосуються прискореної лібералізації та приватизаційних процесів, розбудови фінансового сектору, некомплектність та внутрішня суперечливість здійснених кроків.

Рис. 1. Фактори, які впливають на процес тінізації економіки

Неефективне державне регулювання фінансової сфери створює умови для порушень чинного законодавства, внаслідок чого значна частина фінансових ресурсів перетікає в тінь, водночас не до кінця припинено вивіз капіталу з України з використанням банківської системи, яка досі застосовується як інструмент для відмивання тіншових доходів.

Тінізація економіки реально загрожує національній безпеці та демократичному розвитку держави. Значні масштаби тіншової економічної діяльності позначаються на обсягах і структурі ВВП, гальмують соціально-економічні реформи. Одним із найнебезпечніших наслідків розвитку тіншової економіки є криміналізація суспільства. Слід усвідомлювати і посилення впливу тіншового капіталу на різні сфери суспільного життя, його зрощування з державним апаратом, зростання корупції.

Поширення тіншової економіки в Україні залишається однією з ключових проблем соціально-економічного розвитку, її розв'язання має стати об'єктом скоординованих зусиль усіх гілок державної влади, науковців, громадських організацій підприємців, засобів масової інформації тощо. Враховуючи колосальні втрати бюджету держави від тіншової діяльності, боротьба з цим явищем набуває першочергового значення для державної податкової служби.

Важливою характеристикою сучасних податкових систем розвинутих країн є їхня структура співвідношення прямих та непрямих податків. Так, у США, Японії, Канаді, Англії переважають прямі податки; у Франції – непрямі (56,6% – податки на споживання, акцизи, внески підприємців у Фонд соціального страхування). Німеччина, Італія мають досить урівноважену структуру податків (частка непрямих податків у Німеччині – 42,2%, в Італії – 48,9%).

З часу здобуття незалежності податкова система України зазнала значних змін у принципах та механізмах оподаткування. Основні принципи її побудови спрямовано на створення в Україні стабільної податкової системи, яка забезпечить достатній обсяг надходжень платежів до бюджетів, ефективне функціонування економіки держави, справедливий підхід до всіх платників податків з чітким визначенням їх прав і обов'язків (Таблиця 1). Зазначені заходи щодо створення міцної фінансової системи не завжди мали позитивні результати. Щодо фінансового забезпечення вирішення соціально-економічних завдань важливе значення має зниження темпів інфляції, досягнення бездефіцитності державного бюджету, збільшення обсягів надходжень податків і зборів.

Інфляційні процеси, перехід на ринкові відносини, необхідність збільшення фінансування соціальних програм наштовхувало на впровадження непомірного податкового навантаження на платників. Тому при формуванні бюджетів не враховувалося економічне обґрунтування необхідності введення податків, ігнорувалися принципи справедливості при виконанні сумлінними платниками своїх податкових зобов'язань. Безумовно, на той час значна частина економічних взаємовідносин здійснювалася у тіншовому секторі економіки [4, с. 94].

Проблема сплати податків в умовах дефіциту Державного бюджету України є досить актуальною. Враховуючи, що приховування доходів від оподаткування має поширений характер і виступає лише як зовнішній прояв більш глибоких криміногенних процесів перерозподілу національного доходу на користь тіншової економіки, надзвичайно важливою є діяльність підрозділів податкової служби щодо боротьби з цим негативним явищем.

Аналізуючи нинішній стан «тіншового» сектору, можна вважати, що основним джерелом одержання нелегальних доходів є ухилення від оподаткування.

Загалом результати діяльності органів податкової служби можна представити конкретними

даними. За даними ДПА України за 2012 рік, підрозділами податкової міліції шляхом взаємодії з іншими підрозділами податкової служби забезпечено надходження до бюджету коштів на суму понад 4,3 млрд. гривень.

Унаслідок вжитих заходів податковою міліцією у сфері оподаткування викрито 4,4 тис. злочинів, з яких 3,7 тис. – тяжкі. Викрито 2,1 тис. злочинів за ухилення від сплати податків, з яких 1,9 тис. (або 94 відс.) – в особливо великих розмірах.

Також підрозділами податкової міліції припинено незаконну діяльність 119 конвертаційних центрів, які надавали послуги із незаконної конвертації безготівкових коштів у готівкові.

Вживалися заходи щодо боротьби із відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом. За результатами роботи у цьому напрямку у 2012 році виявлено 280 злочинів, відповідальність за які передбачена ст. 209 КК України, за результатами порушено 136 кримінальних справ (за ч.2 та ч.3 ст. 209 КК України). Загальна сума виявленого легалізованого доходу склала 1,2 млрд. гривень.

В основу організації виявлення і руйнування злочинних схем ухилення від сплати податків та забезпечення відшкодування збитків, завданих державі, покладається комплексне оперативноекономічне відпрацювання інформації про системно організовані злочинні дії міжрегіонального характеру, що призводять до втрат бюджету у десятки мільйонів гривень.

З метою активізації протидії злочинності у сфері оподаткування, забезпечення мобілізації коштів до бюджету з тіншового сектору економіки потрібно вжити певних організаційних та практичних заходів щодо підвищення ефективності та зміни пріоритетів у діяльності органів податкової служби (Рис. 2).

Рис. 2. Способи здійснення податкового контролю

Завдяки об'єднанню спільних зусиль контролюючих органів також вдасться виробити спільну стратегію протидії тіншовому обігу. Зауважимо,

Таблиця 1
Основні статистичні дані про діяльність державної податкової служби України за 2007-2010 роки

№ з/п	Найменування показників	2007	2008	2009	2010
1.	Інформація щодо надходжень платежів (у тис. грн.)				
1.1	Надійшло всього, у т.ч.:	120 510 842	148 414 476	137 277 823	182 128 489
1.2	Податок на прибуток	34 407 208	47 856 820	33 048 030	40 359 068
1.3	Податок з доходів фізичних осіб	34 782 069	45 895 759	44 485 267	51 029 252
1.4	Податок на додану вартість, бруто	36 548 470	45 015 906	45 927 248	53 636 975
1.5	Податок на додану вартість, відшкодування				
1.5.1.	відшкодовано всього	-30 917 250	-36 708 701	-37 717 395	-47 616 694
1.5.1.1	у т. ч. на рахунки платників	-18 868 927	-34 408 533	-34 537 345	-24 235 913
1.5.2.	не відшкодовано на рахунки платників	8 585 583	12 786 446	21 812 049	11 113 991
1.6	Нетто всього	17 700 376	11 104 120	11 447 936	29 409 824
1.7	Акцизний збір з вироблених в Україні товарів	9 072 213	10 230 145	17 934 475	23 715 259
1.8	Інші податки і збори	24 548 976	33 327 632	30 362 115	37 615 086

що основні зусилля органи податкової служби зосереджують на упередженні та викритті злочинів у найважливіших галузях економіки, а також на забезпеченні всіх податкових надходжень до бюджету. Податковими органами і надалі проводяться дієві заходи для погашення податкової заборгованості, виявлення масштабно спланованих і професійно замаскованих схем ухилення від сплати податків в особливо великих розмірах, попередження спроб незаконного відшкодування з бюджету ПДВ.

Водночас не може не турбувати негативна динаміка сплати податку на додану вартість, наднизьке задеклароване податкове навантаження з ПДВ та податку на прибуток підприємствами – виробниками спирту та алкогольних напоїв, що сплачують акцизний збір у значних сумах. Використовуються схеми мінімізації податкових зобов'язань, серед яких, зокрема, використання товарного знаку на користь пов'язаних осіб або нерезидентів, сплата в значних обсягах комісійних винагород пов'язаним особам або отримання від них маркетингових послуг, нетиповий для основного виду діяльності експорт.

Питання адміністрування податку на додану вартість є особливо актуальним, адже моніторинг надходжень податків до бюджету свідчить про те, що у формуванні дохідної частини Державного бюджету цьому податку належить близько 60%. Через ряд зловживань, які використовують недобросовісні платники податків для незаконного його відшкодування, податковим органам необхідно здійснити ряд заходів та перевірок щоб підтвердити достовірність заявлених сумм до відшкодування. Тож, важливо на сьогодні знайти компромісний варіант, який через законодавчі норми врегулює питання процесу відшкодування ПДВ з бюджету.

Ідеологія сучасної податкової політики спрямована на налагодження цивілізованих стосунків між державою та платниками податків. Суб'єкти господарювання повинні бачити у працівниках податкової служби партнерів і помічників, і тільки за таких умов ми можемо розраховувати на розквіт нашої держави. Головне завдання кожного співробітника податкової служби – виконувати свої службові обов'язки так, щоб на практиці підтвердити: найвищий статус у державі має добросовісний платник податків.

Перш за все працівники податкової служби повинні розуміти, що головною дійовою особою в податковій системі є платник податків, бо саме він їх сплачує і забезпечує гідне майбутнє нашої державі. Тож ввічливе та поважне ставлення повинно бути запорукою у щоденному спілкуванні з платниками податків і стане головним важелем у забезпеченні сплати податків до казни держави на добровільній основі.

Згідно з чинним законодавством, у системі Державної податкової служби України, створено спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією безпосередньо в органах податкової служби – як у центральному апараті, так і на рівні обласних державних податкових адміністрацій.

Передбачається, що наявність тіньового сектору в економіці держави призводить до:

- втрати податкових надходжень до бюджету і, як результат, ускладнення виконання фінансових зобов'язань держави;
- недієвості управлінських рішень внаслідок відсутності повної та об'єктивної інформації про розвиток економічних процесів;

- скорочення внутрішніх інвестиційних ресурсів через неможливість відкритого витрачання тіньовими структурами прихованих від оподаткування доходів та їхній вплив за кордон;

- зменшення інтересу потенційних стратегічних інвесторів до українських підприємств, що значно гальмує процеси приватизації, фінансового оздоровлення виробництва та приплив іноземних інвестицій.

При розробці заходів боротьби контролюючим органам потрібно враховувати і глобальні питання тінізації у посиленні боротьби з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом, та припинення фінансування тероризму, що є однією з обов'язкових умов, які випливають із міжнародних правових актів та угод, зокрема Конвенції Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом», рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та інших документів. Це зобов'язує нашу державу на міжнародному рівні запобігти тінізації та криміналізації економічних процесів. (Таблиця 2)

Таблиця 2

Напрямки підвищення рівня легалізації тіньової економіки

Для підвищення рівня легалізації тіньової економіки необхідно:			
- запровадити на певний перехідний період політику амністії щодо тіньового капіталу через відкриття йому шляхів для легального інвестування за одночасної протидії його поверненню в тінь;	- здійснювати заохочення інвестиційного використання коштів, що легалізуються (зокрема шляхом звільнення від оподаткування легалізованих коштів, що інвестуються);	- гарантувати з боку держави жодних спроб переслідування власників капіталів, які отримані незаконним шляхом, за умови інвестування цих коштів у виробничу сферу економіки;	- посилити контроль над впливом капіталів за межі України.

Висновки. Зважаючи на те, що формування ефективної конкурентоспроможної економіки, впровадження партнерських відносин влади і бізнесу неможливе без суттєвого зниження рівня тінізації української економіки актуальним питанням постає розробка спеціальної довгострокової політики легалізації тіньових капіталів з метою подальшого залучення до офіційного господарського обороту коштів, що обслуговують тіньові економічні операції або вивезені за кордон.

Відповідно, кошти, отримані легальною економікою внаслідок процесів детінізації, розглядатимуться як важливий потенційний ресурс поживлення інвестиційних процесів та реалізації інноваційної політики розвитку економіки України.

З метою обмеження корупції і «тіньової» економічної діяльності потрібно здійснити впровадження цілісної системи дій, спрямованих на викорінення їх причин, врегулювання питання легалізації «тіньових» капіталів, їх причин, врегулювання питання легалізації «тіньових» капіталів, їх інвестування в економіці України.

Отже, скорочення обсягів тіньової економіки, досягнення стовідсоткової сплати податків, побудова ділових партнерських взаємин з платниками податків – це головні завдання, виконання яких і надалі буде забезпечувати визнання роботи податкової служби громадськістю.

Список літератури:

1. Сидоренко Т.О. Сутність та ухилення від сплати податків / Т.О. Сидоренко // Гроші, фінанси і кредит. – 2010. – № 6. – С. 48-52.
2. Правова природа тіньової економіки: поняття, причини та напрями детінізації / Д. Харко // Вісник Львів. ун-ту, серія юрид. – Вип. 52. – 2011. – С. 351-357.
3. Огляд основних застосовуваних схем мінімізації податків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank-ua.com/article/961/> (16.03.2010).
4. Леонов С. В. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – № 3. – 2012.
5. Міністерство доходів і зборів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/>.

**Захарова А. С.
Химченко А. Н.**

Донецький національний університет

**НАЛОГОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КАК НАПРАВЛЕНИЕ ДЕТИНИЗАЦИИ
ЭКОНОМИКИ ГОСУДАРСТВА**

Резюме

Исследованы факторы, влияющие на процесс тенизации экономики, а также пути повышения уровня легализации теневой экономики. Влияние механизмов налогообложения на рост теневой экономики. Выявлены способы осуществления налогового контроля.

Ключевые слова: тенизация экономики, налоговое регулирование, налоговая нагрузка, налоговые поступления, легализации теневой экономики.

**Zakharova A. S.
Khimchenko A. N.**

Donetsk National University

TAX REGULATION AS A COURSE OF STATE'S ECONOMY DESHADOWING

Summary

Factors that affect the process of economy's shadowing, as well as promotion of the shadow Economy level directions have been discovered. The tax mechanisms' impact on the Shadow Economy's increasing. The measures of tax control implementation have been explored.

Key words: the economy's shadowing, tax regulation, tax capacity, tax earnings, Shadow Economy legalization.

УДК 656.07.078

Зоріна О. І.

Українська державна академія залізничного транспорту

МАРКЕТИНГОВА СЕГМЕНТАЦІЯ ТРАНСПОРТНОГО РИНКУ

Проаналізовано основні принципи і особливості проведення маркетингової сегментації транспортного ринку. Визначено профіль вантажовласника. Наведено класифікацію транспортного ринку.

Ключові слова: маркетингова сегментація, сегмент транспортного ринку, критерії сегментації вантаживласників, цільова аудиторія.

Постановка проблеми. Аналіз перспектив розвитку залізничного транспорту України вказує на необхідність здійснення обґрунтованих маркетингових заходів, які спрямовані на підвищення якості транспортного обслуговування вантажовласників і підвищення доходів від вантажних перевезень. Одним з таких заходів є маркетингова сегментація транспортного ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати останніх досліджень щодо вживання маркетингового інструментарію на ринку транспортних послуг зустрічаються в роботах І.М. Аксьонова [3], В.І. Галабурди [1], В.Л. Диканя [6] та інших авторів. Але малодосліджуваними залишаються питання класифікації сегментації транспортного ринку.

Метою статті є визначення доцільності проведення маркетингової сегментації ринку тран-

спортних послуг, що дозволить краще вивчити потреби вантаживласників, а також збільшити якість транспортних послуг, що у довгостроковій перспективі допоможе підвищити доходність вантажних перевезень.

Виклад основного матеріалу. Вивчення попиту на послуги та аналіз ринкових можливостей підприємства, що надає послуги, тісно пов'язані з дослідженням ринкової сегментації. Саме через політику сегментації ринку, що її проводить підприємство, втілюється у життя найважливіший принцип маркетингу – орієнтація на споживача.

Для того щоб вантажовідправник став клієнтом транспортного підприємства, воно повинно надати вантажовідправнику послуги такої якості і на таких умовах, яких він потребує. Найбільш прийнятним для клієнта був би індивідуальний підхід незалежно від розмірів відправки, однак